

ROMANTIKA

(predromantika 1760 - 1800)

Romantika je osrednja smer v evropskih umetnostih, zlasti v književnosti na začetku 19. stoletja. V zahodnoevropskih književnostih je trajala približno med leti 1800 in 1830, drugje pa od 1820 do 1850. Izraz zanjo izvira iz besede romantičen ali romanesken, ta pa iz izraza roman. Romantično je prvotno pomenilo "tako kot v romanih", kar so razumeli kot prisposodbo za nekaj domišljjsko lepega, nestvarnega, izmišljenega in čustvenega. Zato so po letu 1800 s tem pojmom imenovali dela, ki niso bila več strogo razumska, razsvetljuječa, poučna, temveč so hotela biti svoboden izraz domišljije, notranje lepote, hotenja, čustvovanja in predstav. Glavna književna vrednota je postala lepota - ne le čutna, ampak predvsem duhovna.

Podlaga romantike je bil nov tip osebnosti, romantični človek, ki je notranje lep, plemenit, bogat, poln čustev in zanosa, predvsem pa zmožen estetske ustvarjalnosti. Z družbo je v sporu, ker ta s svojo ureditvijo, zakoni in navadami ne ustreza romantični lepoti, temveč jo omejuje in zatira. Zato je bila večina romantikov svobodoljubna, svobodomiselna in demokratična. Vsebinski temelj romantike - razkol med stvarnostjo in idealom se jim zdi nepremagljiv. Zavedajo se, da svojega ideala ne bodo nikoli dosegli, zato se vdajo v usodo in resignirajo. Sanjajo o lepši prihodnosti in iz te krute realnosti bežijo v svet čustev, narave in domišljije.

Zvrsti in oblike:

Romantična osebnost se je lahko najlepše izrazila v liriki - z ljubezenskimi pesmimi, razpoloženjskimi izpovedmi, elegijami... Od pesniških oblik so ji ustrezale tako antične kot nove: sonet, gazele, preproste kitične oblike. Svoj življenjski položaj, čustva in nazore je predstavljala romantika tudi v verzih povestih, daljših pesnitvah in romanih. Zadnji so pogosto dobivali subjektivno obliko pisemskega ali dnevniškega romana. Da pa bi bili čimbolj poetični, so jih včasih pisali tudi v verzih (Puškin: Jevgenij Onjegin).

Romantiki so ustvarjali tudi drame, zlasti zgodovinske, v katerih so slikali preteklost v živih domišljjskih barvah in odkrivali v njih ista romantična čustva kot v sedanosti.

Romantične ideje in motivi:

- osamljenost plemenitega posameznika v pritlehni družbi
- minljivost človeka v primerjavi z neminljivo naravo
- ljubezen kot največja vrednota
- hrepenenje po svobodi in upor proti nasilju

Romantični človek – znotraj bogat, poln čustev, strasti, zmožnost estetske ustvarjalnosti. Z družbo je v nenehnem sporu, ker ne ustreza romantični lepoti in jo zatira, omejuje.

Zvrsti in vrste

Lirika – osebno izpovedna pesem. Gojila je Epsko pesništvo oz. epsko lirske pesnitve (povesti v verzih, roman v verzih)

Epika – krajše oblike pripovedi, zgodovinski roman, roman v pismih, sentimentalni roman

Dramatika – v romantiki nastajajo mešane vrste: tragikomedija, melodrama, dramska pesnitev

Predstavniki romantike:

Anglija: William Wordsworth, George Noel Gordon Byron, John Keats...

Francija: Rene Chateaubriand, Victor Hugo, Alfred de Musset...

Nemčija: Heinrich Heine, Heinrich Kleist...

Rusija: Aleksander Sergejevič Puškin, Mihail Jurjevič Lermontov

PREDROMANTIKA

- razvila se je v Franciji in Nemčiji v drugi polovici 18. stoletja
- kaže se v občudovanju narave, poudarjanje čustev, pretirana čustva (sentimentalizem - evropska literarna smer sredi 18. stoletja, ki zelo poudarja pomen čustev), poudarja človekove strasti, svobodo, zanimanje za ljudsko slovstvo, odkritje Shakespeara (čeprav je deloval v klasicizmu, ga takrat niso znali ceniti)
- v Nemčiji se je razvilo viharištvo (literarni in družbeno uporništvo)
- glavna predstavnika J.W. Goethe (upiral se je na antiko), F.Schiller (obdobje vajmarske klasike)

GOETHE: TRPLJENJE MADEGA WERTHERJA

Roman je imel zelo velik vpliv na ljudi. V Nemčiji so mladi posnemali Wertherjev in Lottin stil oblačenja. Ponekod (tudi pri nas) je bil pa roman prepovedan saj so se bali, da bodo posnemali in storili samomore zaradi ljubezni itd)

Napisan je v pismih, kar imenujemo **PISEMSKI ROMAN (poglavja predstavljajo pisma)**

Werther osrednja oseba pripovedi izpoveduje svoja čustva v pismih, ki jih piše svojemu prijatelju Wilhelmu. Je tip novega junaka, občutljiv na naravo, je slikar, poln vznesenosti, zelo razmišljajoč, je utesnjen, razočaran, čustven, notranje napet, kritičen, je tragični junak (v sporu s sabo in svetom - pobegne v smrt).

Pisma razkrivajo Wertherjevo ljubezen do Lotte, ki je zanj **IDEAL** (nekaj popolnega), zgodba se konča s Wertherjevim samomorom. Pisma se začnejo maja, ko se narava zbuja. Pogosto je opisana narava in čustva, ki jih Werther doživlja ob njej. Bolj ko se bliža zimski čas, bolj je Werther zmeden, zato se pojavlja veliko odstavkov, saj ne dokončuje misli. Opisuje tudi omejenost, ki jo čuti v življenju, a rešitev, da se reši tega sveta vidi v **SANJARJENJU**, ko se zapre vase. Zaveda se, da **SVOBODO**, ki si jo tako zelo omogoča le sanjarjenje ali smrt. (*» In najsi je še tako utesnjen, v srcu vselej nosi sladki občutek svobode, da lahko zapusti to ječo, kadar se mu zahoče«*)

Vsebina: Werther pride na podeželje zaradi dediščine in spozna Lotte. Vanjo se zaljubi, vendar mu ona pove, da je že zaročena. Ker je bila Lotte zasedena je bila zanj nedosegljiva, ni ji mogel izpovedati svoja čustva, zato je vedno vedel, da je nikoli ne bo imel. Werther jo kljub temu obiskuje. Albert se vrne v mesto in se spoprijateljata. Nato se Werther umakne v drug kraj, vendar se vrne. Ko se vrne je Lotte že poročena. Njegova ljubezen je bila tako silna, da se je na koncu odločil, da se umakne iz njenega življenja in si je vzel svojega.

Preden si je vzel življenje je napisal Lotte pismo. Povedal ji je, da ko bo pismo brala bo on verjetno že mrtev. Izpovedal ji je tudi svojo ljubezen in ji rekel, da se ne kdo mora umakniti in da bo to on. (*»Eden med nami tremi se mora umakniti in ta hočem biti jaz!«*)

Motivi: svoboda

Tema: duševnost

BYRON: ROMANJE GROFIČA HAROLDA

Govori o Byronovem odporu egoistični družbi v kateri živi. Obsoja njihovo pretvarjanje, nepošteno hvala. In čeprav je živel z njimi ni isti kot so oni. (*»...a tujec sem jim bil...«*)

Vedno je zavračal družbo, a s časom je postal otopel, na zunaj mrtev. Ni se jim več upiral. Odločil se je da bo odšel.

Pesnitev je sestavljena iz dveh delov:

- **epski del:** pripoved o potovanju grofiča (Byronov drugi jaz - alter ego) po bližnjem vzhodu, Grčiji in Albaniji
- **lirski del:** razmišljanje, pogled na svet, družbo, izpoved njegovih prepričanj misli

Pesnitev je pisana v stancih (8 vrstic v kitici), enajststopični jambski enajsterec, U-U-U-U-U-U - italijanski ali laški enajsterec, rima je 3x prestopna(ababab), zadnja verza imata zaporedno(cc). Je notranje dvodelna: 1.del - stvarnost, 2.del - ideali. Gre za tipično romantično razkritje med stvarnostjo in ideali. Vzrok za to je spoznanje, da se posameznikovo, politično, moralnim, estetskimi nadzori ne skladajo s splošnimi veljavnimi sprejetimi nadzori.

SVETOBOLJE: izraz za svet poln brezizhodne bolečine

BYRONIZEM: slog, ki je opeval svetobolje, ljubezen do svobode; junak je pri njem izobčen iz družbe, upornik.

HEINE: LORELAJ

- lirski subjekt izpostavi svoje razpoloženje in ga poveže z neko podobo, sliko – slika nek večer, romantično vzdušje, podoba ženske, ki pritegne pogled, čolnarja tako pritegne, da pozabi na nevarnost
- tema je ljubezenska, pogubnost ljubezni
- Pesem se dogaja ob Renu (globoka, mogočna reka, ki vzbuja strah)
- Začetek je lirski. V pesmi pesnik izpoveduje žalost.
- Motivno se nanaša na ljudske pesmi (vodne vile pogubljajo čolnarje)

LORELAJ predstavlja pogubno moč ljubezni

Pesem je **LIRSKA** (izpoveduje čustva) **EPIKA** (opisuje sireno, čolnarja). Konec je nedorečen, skrivnosten.

Motivi: večer ob Renu, petje Lorelaj (vabi v pogubo), čolnar, usodna ljubezen

Sporočilo: ljubezen je demonična sila, ki človeka pogubi.

Figure: okrasni pridevki (zlati lasje, zlati glavnik, večerna zarja, kamniti gorski greben), primera (vsa v zlatu kakor kraljica), rime

LERMONTOV : JADRO

V pesmi je izpostavljen **občutek izgubljenosti, osamljenosti**. Podoba človeka, ki je na morju, daleč od doma, jadro se lesketa samotno v morskih širjavah in si želi viharja. Pesem izraža pesnikovo osamljenost, je romantična pesem, **podoba hrepenenja**. Želja jadra na morju je kot želja osamljenega pesnika, ki si v svojem času želi, da bi lahko opravljal neka velika dejanja.

- **osrednji motiv je jadro**, jadrnica, nekaj skrivnostnega, nima prave poti → prispodoba za romantičnega človeka, ki se doživlja kot nekaj posebnega
- hrepenenje po izzivu
- govori o bivanju, smislu bivanja

Pesem podoba je predmetna pesem, ki je objektivni opis kakega predmeta, bitja ali prizora s simboličnim pomenom.

Slovanska antiteza ali slovanska primera je tridelna primera ali prispodoba, ki vsebuje najprej vprašanje, potem zanikanje in nazadnje sklepno ugotovitev.

Nasprotje ali antiteza je ena od govornih figur, trditvev, ki nasprotujejo prej izrečeni trditvi.

Figure: poosebitev (jadro si išče, veter vleče), okrasni pridevek (sinja morska gladina, sončna luč, jadro lesketa), retorične vprašanje (le česa išče si v tujini in kaj pustilo je doma?), retorični odgovor (ah jadro si ne išče sreče, pred srečo tudi ne beži), kontrast ali nasprotje (vihar - mir, dalj - šir, išče - beži, nad - pod, tujina - doma), metafora oz simbol (jadro - človek, morje - življenje, vihar - preizkušnje)

Tema: želja po burnem življenju, življenjska situacija, polno preizkušenj

Ideja: življenje brez preizkušenj, boja je dolgočasno, prazno